

Zijn laatste boodschap

Het tentamen van het keuzevak *Inleiding tot het Rooms-Katholicisme* komt in zicht. Ik heb in deze cursus onder meer de Rooms-Katholieke **zedenleer** behandeld en in dat verband hebben we uitgebreid gediscussieerd over de *aanvaardbaarheid* of *verwerpelijkheid* van *homoseksueel* gedrag. Daarbij heb ik de *utilitaristische benadering aangestipt*, maar ik ben bang dat jullie die *ethische stroming* nog niet voldoende in het vizier hebben gekregen. Omdat één van de tentamenvragen over het utilitarisme gaat, stuur ik jullie deze e-mail om die benadering nog eens duidelijk uit te leggen:

§1. De zedenleer, dus ook de utilitaristische zedenleer, behandelt de vraag hoe je kunt bepalen of een handeling in ethisch opzicht goed of fout is. Let wel: het gaat om de *aanvaardbaarheid* of *verwerpelijkheid van handelingen* en niet om de *aanvaardbaarheid* of *verwerpelijkheid* van degenen die deze handelingen verrichten.

§2. Om af te wegen of een handeling in ethisch opzicht goed of fout is, heb je criteria nodig. Het utilitarisme propageert het volgende criterium: een handeling is goed als de *gevolgen* van die handeling per saldo goed zijn. Bij de toepassing van dit criterium treden echter twee problemen op: (a) de evaluatie van de gevolgen van een handeling is vaak uiterst subjectief; en (b) de aanhangers van het utilitarisme ontkenen het Rooms-Katholieke standpunt dat een handeling ook een *inherente betekenis* heeft waaraan kan worden afgemeten of die handeling goed of fout is.

§3. Laten we eerst het probleem van de *subjectiviteit* bij de kop nemen. We zullen dat illustreren aan homoseksueel gedrag. De utilitaristen stellen dat dergelijk gedrag ethisch aanvaardbaar is als beide partijen erin toestemmen (mutual consent). Maar dat is natuurlijk een boterzacht criterium, want dan zou ook pedoseksueel gedrag aanvaardbaar zijn als het kind erin toestemt. De utilitaristen komen dan met het criterium '*informed mutual consent*', maar in de praktijk is dat evenmin een hard criterium. Bovendien kun je met het criterium '*mutual consent*' ook seksuele omgang met dieren goedpraten.

§4. Maar het grootste probleem is dat het utilitaristische criterium (mutual consent) voorbij gaat aan de *inherente betekenis* van seksueel gedrag. Volgens de Rooms-Katholieke zedenleer behoren handelingen te beantwoorden aan de *Natuurlijke Zedenwet*, d.w.z. de zedenwet die kan worden afgeleid uit de inrichting van de natuur. Man en vrouw zijn voor elkaar geschapen en zijn anatomisch, fysiologisch en psychologisch complementair aan elkaar. Als twee mannen seks met elkaar hebben, is dat strijdig met de betekenis, bedoeling en structuur van het menselijk lichaam. Bovendien is medisch aangetoond dat ze elkaar door anaal contact zelfs fysieke schade kunnen toebrengen.

§5. Volgens de *Natuurlijke Zedenwet* is de werkelijke betekenis van seksueel gedrag gelegen in de vereniging van man en vrouw met het doel kinderen voort te brengen. Daarin manifesteert zich de seksuele natuur van de mens. In de loop der eeuwen hebben mensen dit inzicht verloren en kwamen ze tot de opvatting dat ze zelf kunnen kiezen welke betekenis ze aan hun seksueel gedrag willen verbinden. Ze kwamen tot de opvatting dat er niets mis is met homoseksueel gedrag, gebruik van voorbehoedmiddelen, medische ingrepen om iemands sekse te veranderen, etc. Maar daarmee maken zij inbreuk op de basale betekenis van seksueel gedrag en daarmee ontkennen ze uiteindelijk iets essentieels in ons mens-zijn en in onze vrouwelijke en mannelijke natuur.

§6. Wat ik als docent van jullie vraag, is dat jullie kritisch overdenken wat de essentie is van seksueel gedrag en dat jullie voor jezelf weloverwogen keuzes maken. Eigenlijk heeft dat niet met Rooms-Katholicisme (en zelfs niet met religie in het algemeen) te maken. Het gaat erom dat je je openstelt voor de *Natuurlijke Zedenwet* en dat je gehoor geeft aan de basale principes van de natuurlijke werkelijkheid.

Dit was de laatste boodschap van dr. Kenneth J. Howell, privatdocent aan de afdeling Godsdienstwetenschappen van de University of Illinois. Of liever gezegd: dit is mijn samenvatting van de e-mail die hij op 4 mei jongstleden aan zijn cursusdeelnemers stuurde met het oog op hun naderende tentamen. Maar die e-mail kreeg een staartje. Onlangs is hem bericht dat zijn nulaanstelling bij de afdeling niet verlengd wordt en dat zijn cursussen in het vervolg door iemand anders gegeven zullen worden. Dat was de uitkomst van een schriftelijke klacht die een student aan de afdelingsdecaan gestuurd had naar aanleiding van de e-mail van de heer Howell. De klager had het volgende te berde gebracht:

- dr. Howell stelt zich niet op als academisch docent (die studenten informeert over het Rooms-Katholieke gedachtengoed), maar als prediker van het Rooms-Katholieke gedachtengoed (die studenten tracht te indoctrineren);
- in zijn cursus stelt dr. Howell zich vierkant achter de Rooms-Katholieke afwijzing van homoseksueel gedrag, zet hij homoseksuele studenten in de beklagdenbank, versterkt hij de vooroordelen tegen homoseksuelen, en belemmert hij de open discussie over dit onderwerp.

Dr. Howell stelt in zijn verweer:

- ik heb tot taak aan mijn studenten te onderwijzen wat de Rooms-Katholieke Kerk aan haar gelovigen onderwijst;
- ik maak mijn studenten volstrekt duidelijk dat ze niet hoeven te onderschrijven wat de Rooms-Katholieke Kerk aan haar gelovigen onderwijst en dat ze door mij daarop dus niet worden afgerekend;
- ik maak geen misbruik van mijn academische vrijheid wanneer ik jegens mijn studenten laat blijken dat mijn persoonlijke opvattingen overeenkomen met die van de Rooms-Katholieke Kerk; mijn opvattingen houden direct verband met de behandelde stof, terwijl ik ook rationele argumenten ten gunste van de Rooms-Katholieke opvattingen kan aandragen.¹

Het verweer klinkt mooi, maar ik neig naar de conclusie dat dr. Howell in academisch opzicht inderdaad een charlatan is. Zijn taak is studenten te informeren over het gedachtengoed van de Rooms-Katholieke Kerk, onder meer op het gebied van de zedenleer. Hij meent dat hij die taak het beste kan vervullen door de R.K. zedenleer te vergelijken met de utilitaristische benadering. Prima. Het is goed academisch gebruik dat docenten hun onderwerp vanuit verschillende gezichtshoeken behandelen en conflicterende standpunten belichten. Maar vervolgens doet dr. Howell geen enkele moeite om die afwijkende, utilitaristische benadering recht te doen.

Lees nog even terug naar §2 van zijn e-mail. Er kleven volgens hem twee problemen aan de utilitaristische benadering. Maar wat is precies het *tweede* probleem? Het tweede probleem is dat de utilitaristen de concurrerende R.K. benadering afwijzen. Is dat werkelijk een probleem? Nee, dat is slechts problematisch voor de aanhangers van de R.K. benadering!

Vervolgens §3: het *eerste* probleem van de utilitaristische benadering is dat de toepassing van hun ethische criterium niet op een onwrikbaar dogma gebaseerd is maar op feilbare menselijke afwegingen. Nou en? Dr. Howell geeft geen analyse van de problemen die verbonden zijn aan de R.K. benadering, bij voorbeeld dat deze geen ruimte laat voor menselijke afwegingen. Kortom: dr. Howell creëert geen platform voor een rustige, evenwichtige vergelijking van de beide benaderingen, zoals men van een academisch docent zou mogen verwachten.

En dan komt het slot van zijn exposé (§6). Nu verwacht je dat de academisch docent jegens de cursudeelnemers de hoop uitspreekt dat hij het verschil tussen de utilitaristische en de R.K. benadering duidelijk voor hen over het voetlicht heeft gebracht. Maar nee, de docent ontpopt zich als vormingswerker. Dus hij spreekt de hoop uit dat ze in hun persoonlijk leven een weloverwogen keuze zullen maken tussen de utilitaristische en de R.K. benadering? Nee, de docent ontpopt zich meer in het bijzonder als studentenaalmoezenier: ik hoop van harte dat jullie in je persoonlijk leven mijn rationele argumenten ter harte nemen en de utilitaristische benadering afzweren.

Terug naar §1: homoseksuelen (en de mensen die het voor de rechten van homoseksuelen opnemen) worden weliswaar door dr. Howell als gesprekspartner aanvaard, maar in het vervolg van zijn verhaal komt hij tot het bedekte verwijt dat zij halsstarrig de ogen sluiten voor evidente waarheden (de Natuurlijke Zedenwet). Anders gezegd: volgens de heer Howell zijn het beklagenswaardige, domme lieden.

Wes Holleman

weblog onderwijsethiek 23-7-2010

<http://www.onderwijsethiek.nl>

Bronnen:

<http://www.news-gazette.com/news/religion/2010-07-09/e-mail-prompted-complaint-over-ui-religion-class-instructor.html>

<http://www.news-gazette.com/news/religion/2010-07-09/e-mail-complaint-student-about-ui-religion-instructor.html>

<http://www.news-gazette.com/news/university-illinois/2010-07-09/instructor-catholicism-ui-claims-loss-job-violates-academic-free>

¹ Zijn letterlijke tekst: "I tell my students I am a practicing Catholic, so I believe the things I'm teaching." "It's not a violation of academic freedom to advocate a position, if one does it as an appeal on rational grounds and it's pertinent to the subject." Dit is gegoochel met woorden. Het behoort inderdaad tot de academische vrijheid dat een docent of onderzoeker een bepaald *wetenschappelijk* standpunt mag verdedigen. In de onderwijsethiek wordt daaraan toegevoegd dat de docent dan verplicht is ook concurrerende wetenschappelijke standpunten te vermelden, zodat zijn studenten de ruimte krijgen om een eigen wetenschappelijk oordeel te vormen. Maar in deze casus is de vraag in het geding in hoeverre de docent ook *ontoetsbare geloofsstandpunten* mag verdedigen (op voorwaarde dat hij ook, op evenwichtige wijze, concurrerende normatieve opvattingen behandelt). Gewoonlijk ontzegt men docenten niet het recht *zijdelings* blijk te geven van eigen normatieve opvattingen, maar dr. Howell gaat veel verder: hij meent het recht (of zelfs de plicht?) te hebben zijn colleges als platform te gebruiken om de normatieve opvattingen van de Kerk (en van hem zelf) te verdedigen, alsof het wetenschappelijk gefundeerde opvattingen zouden zijn.